

ASPECTE DIN ISTORIA FEMEII: VĂDUVA ÎN SOCIETATEA MEDIEVALĂ ROMÂNEASCĂ

CHICU Silvia, dr., conf. univ.

Summary

The subject of the present study is the status of the widows in the medieval society. In the Romanian Principalities widows were considered to be both the women whose husband had died and the divorced. From the moment of the divorce or the death of the husband, the widow obtained a status of independence in relation with the man.

The new status brought her all the obligations of the "head of the family" in addition to the ones she already had: starting with managing the property up to defending her honor and the honor of the family. The widow was subject to all the adversities that existed in the patriarchal society. Most of the times, the widows went from a state of comfortable dependence to an independence marked by worries, responsibilities and poverty.

Istoria femeii este un domeniu actual de cercetare în istoriografia românească. Cercetarea istoriei femeii permite să identificăm perioada și mijloacele cu care ELE au urcat în istorie scara demnității [1, p. 13]. Funcțiile femeilor erau următoarele: procrearea, gospodăria, transmiterea valorilor comunității, adică – educația [4, p. 8]. Femeia de-a lungul vieții era percepută prin prisma a celor trei ipostaze posibile: fecioară, soție și văduvă. Aceste fațete ale femeii sunt universale, atât în timp cât și în spațiu, însă cu unele particularități.

Pe lângă calitatea de fiică, soție și mamă, femeia ajungea mai devreme sau mai târziu într-o altă categorie, cea a văduvelor. În studiul de față ne propunem să analizăm, doar, o secvență din istoria femeii în spațiul românesc în epoca medievală - cea a văduvei. Analiza statutului văduvelor presupune o tratare distinctă nu doar pentru că ele erau destul de numeroase, dar totodată și pentru că aveau un statut aparte.

Văduvia aducea schimbări majore în viața unei femei. Inițial, se cere o precizare, privind cuvântul cheie - lexemul *văduv(ă)*. Conform *Dicționarului universal al limbii române*, noțiunea de *văduv/văduvă*, semnifică statutul care reiese după despărțirea soțului (sau soției) de-facto sau de-jure, prin moarte sau despărțenie [6, p. 746]. La fel *Dicționarul etimologico-semantic al limbii române* [5, p. 885], explică noțiunea de văduvă, prin „femeia care a rămas fără bărbat: prin deces sau despărțenie”. Mai târziu *Dicționarul limbii române moderne* [2, p. 919] explică noțiunea de *văduv(ă)*, prin „oamenii care și-au pierdut soția sau soțul, prin deces, și nu s-au căsătorit”. Observăm că în epoca mai veche era mai extins sensul noțiunii. Femeia a cărui bărbat dispărea în diverse circumstanțe intra în rândul văduvelor.

Din punct de vedere juridic, situația femeilor se schimbă odată ce acestea rămâneau văduve. Fără soț femeia devenea capul familiei, tutela copii minori, iar dacă era văduvă de domn asigura regența fiului minor. De asemenea văduva administra averea, se prezenta în instanță pentru pricini legate de proprietăți, ducea la îndeplinire acțiuni începute și nefinalizate de soțul defunct. Această libertate era însă de multe ori îngrădită fie de hotărâri juridice, fie de norme și conveniențe, fie chiar și prin hotărâri testamentare. Ele sunt de fapt indicații lăsate prin testament de către soți prin care li se interzicea soțiilor să se recăsătorească. Libertatea văduvelor era îngrădită de clauzele referitoare la recăsătorire, de exemplu: interzicerea recăsătoriei până la încheierea anului de doliu. *Îndreptarea Legii* nota că „muierii căreia-i va muri bărbatul, aceea nu e volnică să ia alt bărbat până nu va trece jalea de un an” [3, p. 264]. Rezultă deci că libertatea văduvei putea fi îngrădită, prin pierderea unei părți din avere, în cazul recăsătoririi. Explicația cea mai plauzibilă ar putea fi tocmai încercarea de a împiedica înstrăinarea averii soțului defunct.

Unele văduve își trăiau văduvia ca o eliberare, dar încărcată cu dificultăți. De aceea călugăria uneori era unica soluție. Biserica nu era împotriva căsătoriei, dar le folosea drept modele pentru promovarea renunțării și abstenenței [4, p. 11].

Văduvia era o etapă în viața unor femei, fie că era o perioadă de tranziție – până la o nouă căsătorie – fie că era o stare ce se menținea până la moarte. Indiferent cât dura aceasta perioadă, femeia văduvă își schimba radical modul de viață. Se schimba de asemenea și modul în care ea era privită de către comunitate. În această ipostază femeia se bucura de avantajul de a se fi eliberat de sub tutela bărbatului, în schimb, trebuia să facă față unor provocări noi, cea mai reprezentativă și totodată și cea mai dificil de îndeplinit era aceea a asumării conducerii familiei. Era, o schimbare radicală a statutului ei, astfel dintr-un personaj umil, reprezentat în comunitate de soț, ea se vedea încărcată cu nenumărate responsabilități față de familie, stat, biserică și pusă în situația de a pleda în fața autorităților, care erau reprezentate de bărbați [7, p. 79].

Asumarea acestor noi responsabilități, puneau văduva de multe ori în situații fără ieșire. Conducerea și administrarea tuturor problemelor unei familii era cu atât mai dificilă cu cât femeia – în calitatea sa de soție – nu s-a ocupat de administrarea proprietății, fiind reprezentată de soț. Acum – ca văduvă – ea trebuia să gestioneze probleme care depășeau implicit sfera privatului. Dintr-o persoană subordonată în familie, care era reprezentată de soț, devenea cap de familie, având sarcina de a apăra interesele familiei.

Așadar, după decesul soțului, văduva trebuia: să poarte haine cernite; să se ocupe de înmormântarea soțului defunct, de pomeni și apoi pomenirea lui periodică conform calendarului creștin; să administreze gospodăria; să gestioneze problema succesiunilor, aceasta era cu atât mai complicată cu cât la succesiune veneau și rudele defunctului – nu doar soția și copiii; să vegheze la integritatea averii rămase, uneori intrând în dificultate cu rudele soțului (socri, copii vitregi, cumnați), fiind nevoie de porunci drastice ale Domnului; să apere gospodăria de creditori; să se ocupe de educația și căsătoria copiilor; să crească și educe copii în conformitate cu învățăturile religioase asupra cărora căpăta putere, precum soțul o avusese asupra ei.

Uneori problema succesiunii putea să aducă membrii unei familii chiar și în fața instanțelor judecătorești, în cazul în care, defunctul nu preîntâmpina astfel de probleme prin întocmirea unui testament. În legătură directă cu averea defunctului văduva trebuia să aibă în vedere și achitarea eventualelor datorii pe care acesta le făcuse pe parcursul vieții. Toți exercitau presiuni asupra văduvei pentru ca aceasta să onoreze obligațiile soțului răposat. Datoriile soțului puteau fi atât de mari încât creditorii nu erau dispuși să respecte nici zestrea văduvei care era garantată de lege, fiind considerată singura ei sursă de venituri menită să-i asigure traiul [7, p. 75].

Viața văduvelor erau dominate de dificultăți. Ele erau purtate în judecăți gonite de pe proprietăți moștenite, dacă soții nu le așezase temeinic ca stăpânitoare de avere. „Dușmanii” văduvelor au fost mulți și inventivi. Printre ei îi găsim pe Domnii care aveau pretenția de a confisca averile boierilor acuzați de hiclenie, iar bunurile să treacă pe seama domniei „trecerea bucatelor pe seama domnului” [4, p. 275]. Prin hotărâri de judecată văduvele au simțit duritatea puterii domnești. Uneori clericii din lăcașele de cult care primise daruri generoase, își extindeau pretențiile și asupra altor proprietăți și asupra altor proprietăți asupra cărora nu au nici un drept [4, 270]. Țăranii liberi din satele învecinate intrau în conflict cu văduva. Rumânii și vecinii de pe propriile moșii fugeau, fiind nevoite să-i caute. Uneori și viața și integritatea fizică era pusă în pericol, văduvele, fiind violate în timp de pace, sau de război când femeile „erau rușinate”, fapt atestat în izvoare

În absența soțului-supraveghetor/protector femeii-văduve îi erau aduse învinuiri, nefiind sprijinite familial/moral. Astfel văduvele erau abordabile din punct de vedere al interesului

sexual, în deosebi cele tinere „în vârsta patimilor”. Vulnerabilitatea femeii sporea, căci se considera că „femeia prin natura ei cade mai lesne în păcat”. Văduvele erau privite ca virtuale destrăbălate, fiind suspectate de întreținerea relațiilor sexuale nelegitime din care apăreau „feciori de vădană”. În situația în care se aflau, evocarea sărăciei era îndreptățirea pentru practicarea prostituției.

În final, putem conchide că în societatea medievală românească în rândul văduvelor erau plasate, atât femeile a căror soț decedase, cât și cele divorțate. Din momentul divorțului sau decesului soțului văduva obținea un statut de independență în raport cu un bărbat. Noul statut îi aducea toate obligațiile unui „cap de familie”, suplimentar la cele pe care le avea: de la administrarea proprietății la apărarea onoarei personale și a familiei. Văduva era amenințată de toate vicisitudinile existente într-o societate patriarhală. De foarte multe ori văduvele treceau dintr-o stare de „dependență” confortabilă într-o stare de independență marcată de griji, responsabilități și sărăcie.

Bibliografie

1. Bock, Gizela, Femeia în istoria Europei. Din evul mediu până în zilele noastre, Iași, 2002.
2. Dicționarul limbii române moderne, București, 1958.
3. Îndreptarea Legii, Ed. Acad. RPR, București, 1961.
4. Mazilu, Dan Horia, Văduvele sau despre istorie la feminin, Iași, 2008.
5. Răzmeriță, Alexandru, Dicționarul etimologico-semantic al limbii române, Craiova, 1924.
6. Săineanu, Lazăr, Dicționarului universal al limbii române, Craiova, 1914.
7. Solcan, Șarolta, Văduva – Cap de familie în societatea medievală din Țările Române, în: Om și societate. Studii de istoria populației României. Omagiu profesorului N. Bocșan, Coord. Bolovan, Sorina P., Bolovan, Ioan, Pădureanu, C., Cluj-Napoca, 2007.